

CESTA DO WROCLAWI ZAKÁZÁNA

Psali jsme již v minulých číslech Pokusu o hromadném nasazení čs. tajné policie začátkem listopadu, aby se znemožnila cesta našim občanům do Wroclawi, kde se konala konference o střední Evropě i festival československé kultury. Jedním z těch, kteří museli vystoupit z mezinárodního rychlíku Bohemia uprostřed noci, ačkoliv měli platné cestovní doklady, byl i básník a literární historik dr. Jaromír Hořec CSc. Do Wroclawi se sice nedostal, avšak jeho připravený referát nazvaný "Naděje střední Evropy" na místo určení, na konferenci o otázkách střední Evropy, přece jen došel.

Přečetl jej jeden z českých historiků, který odjel do Wroclawi ještě včas a před násilnou akcí československých úřadů, dr. J. Valenta. Současně shromáždění konference odhlasovalo protest proti postupu čs. policie, která vrátila od hranic desítky a snad i stovky československých občanů; stejná protestní rezoluce byla schválena i večer na koncertu českých zpěváků.

Čeho tedy úřady dosáhly?

Ničeho, jen utržily další ostudu a prokázaly, jak to v naší republice vypadá s lidskými právy, těmi nejzákladnějšími. Před očima celé Evropy prokázalo vedení KSČ, na jehož pokyn se tyto policejní akce děly, svou "identitu" - brežněvskou, dogmatickou, nedemokratickou. Policejní akce se obrátila proti jejich organizátorům a původcům.

Víme, že to už nebude trvat dlouho a ti, kteří dosud podobné pogromy nařizují, odejdou "ze zdravotních důvodů" do penze, pokud ovšem budou chtít včas takové své poslední šance využít.

NOVINKY ČESKÉ EXPEDICE

Jaromír Hořec: Halasové. - František Kautman: V. Dyk, tragika českého nacionalismu. - Zdeněk Rotrekl: Němé holubice dalek. - Pakty Stalina s Hitlerem. - František Lazecký: Srpnová noc. - Slovník 47, slovník neoficiálních českých básníků. - JS 51, sborník k 50. narozeninám J. Seiferta. - J. Chaloupecký: Nesrozumitelný R. Weiner. - J. Chaloupecký: Jakub Deml.

N A D Ě J E S T Ě D N Í E V R O P Y

Nahlížíme-li do problematiky střední Evropy, není to pro nikoho z nás jen teoretická otázka. Tato část Evropy, protkaná bojišti první i druhé světové války, země, kde dohutaly komíny koncentračních táborů, kde svítí do dálek vojenské kříže hřbitovů, krajiny, v nichž divoké křoví zarůstá hromadné hroby vyvražděných desetitisíců, jimiž projížděly tanky okupantů vyrobené v Hitlerových i Stalinových továrnách, tato část Evropy, která prošla železi a zažila procesy, poznala úzkost i hrůzu a v níž vznikla pozoruhodná umělecká díla všeho druhu mříčící z pokořování a utrpení k absolutnu, kraje, jimiž protékají Vltava, Visla a Dunaj, kde uzrávají vinné hrozny, pšenice a chmel, kde v útrobach země leží černé uhlí, železná ruda a uran, země obdávěná velehorami i nížinami - to vše je naším domovem. Naše rody i my jsme jejími dětmi a její existence je i naší existencí.

Střední Evropa! Bude svobodná? - ptáme se.

Bude opět lidská?

Zbaví se konečně strachu z nových přepadů, prolévání krve a okupací?

Existencialita našich trýznivých otázek není věru jenom povrchní. Stále se naši generaci přilís integrální součástí jejího života. Tento středoevropský existencialismus prostoupil básně, romány, historické studie, obrazy, sochy, dramata a všechno umění, jež se nevymyká ze svého poslání a vzniká v Praze, ve Varšavě, v Budapešti, ve Vídni, v Berlíně i v Mnichově. Stal se i jevem společenským a ovlivňuje všechny naše myšlenky a činy, ať mají rys definitivní nebo teprve přípravný.

V první etapě celkového vývoje se chceme zbavit dosavadních systémových stereotypů, které se přežily a dokázaly svou neschopnost vyřešit základní otázky života našich národů. Jejich dědictví nás stále tíží ve všech oblastech, kulturní, ekonomické a politické, není však takové, aby se nedalo překonat a nalézt východisko ve svobodě, nezávislosti a pravdě.

"Divide et impera" bylo po roce 1945 a pak ještě dlouhá léta heslem imperiální mocnosti ovládající střední Evropu. Umožňovalo jí to rozdělávat naše národy, oslabovat je a bezohledně likvidovat jejich nezávislost. Poprvé nyní, po čtyřiaštyřicet letech, po rozkladu stalinismu a bražněvismu, vznikla situace zcela rozdílná. Nastala historická příležitost dovést revoluční hnutí k vítězství, vytvořit ve střední Evropě svobodné státy, uskutečnit v nich radikální společenské přeměny a přes hranice podst si ruce k opravdové spolupráci.

Kdybychom nedokázali v této hodině pravdy řadit své úsilí, kdybychom setrvali v půli cesty a dopustili, aby nás nepřítelé těchto přeměn opět ztlačili do defenzívy, nesplnili bychom svůj dějinný úkol. Otázka střední Evropy je otázkou evropskou. Právě tak jako otázka česká, polská, maďarská i německá a rakouská jsou i otázkami evropskými.

Nelze se z toho vynknout a vydělit. Což znamená, že naše společnost si je vědoma své příslušnosti k evropské kulturní tradici a věnuje se postupně opět v její integritu. Nedávno jsme četli dvě antologie potlačované české a polské poezie, které byly připraveny v neoficiálních vydavatelských řadách. Český sborník se jmenuje Na střepech volnosti, polský má název Slovo a řeč. Nechceme se tu přirozeně zabývat hodnocením literárním, i když lze konstatovat, že i v útlaku - nebo právě v něm - vzniká často literatura nejen nového obsahu, ale i umělecky osobitě a hluboká. Nejvíce však v obou antologiích zaujme autentické svědectví českých i polských básníků. Vyzařuje společným poselstvím nového duchovního existencialismu spjatého s ohrožováním našich základních životních i národních jistot. Současně se však sdružují i obranné látky nového organismu; poesie je tu krví svobody. Její hlas svědčí, že nárocy střední Evropy vycházejí z izolace i dlouhodobého umlčování a morálního marastu nastalových nedávnou mocí a sledávají se u společného boje a společného vědomí cíle, jímž je svoboda, krutě umlčovaná, vláčená po věznicích, pronásledovaná, leč nikdy neumlčená.

Kdysi - ještě za druhé světové války - vyjádřil tento náš životní pocit český básník Jiří Orten:

"Jen nemlčeti za takových nocí.

Nedrkotati tmou...

Na střepech volnosti své tábořiti.

Udržet stráž v tom strašném ležení."

Dosud se nové úsilí osmdesátých let nezabývalo svých vnitřních nepřátel. A nejsou to jen mocenské orgány, které brání reformním snahám i zásadním změnám. Desetiletí útlaku zatemnilo myšlení mnohých a navodilo přezírky, které se staví v cestě. Stále ještě trvají některé omylné představy o skutečném stavu světa i o tom, kde tkví počátek, pramen všeho zla, jež jsme v minulých desetiletích museli prožít. Přetrvávají také povrchní iluze o jakémsi základní normě spravedlnosti, kterou prý zaručuje socialistický systém. To částečně i s jinými faktory zatím někdy znemožňuje, aby kritika, nespokojenost a odpor přerostly v širší lidové hnutí.

Sečteme-li všechny dosavadní roky tzv. socialistických experimentů, je to jistě kolem 500 let, co se v různých zemích světa - od Kuby, Etiopie až po Mongolsko - snažili vytvářet socialistickou - komunistickou společnost. A výsledek? Naprostý neúspěch těchto procesů, rozklad pokusů, které prokázaly svou nemohoucnost, přinesly lidem bídu, utrpení a nevolnost - a proto také odcházejí ze světových dějin poraženy samy sebou a zachovávají ze sebe jen dílčí reformy, jež ovlivní příští vývoj světa.

Demokracii a svobodnou společnost střední Evropy třeba opřít o zkušenosti evropských demokracií. Neděje se v nich pouze průmyslová a technická revoluce, které tam zaručuje vysokou úroveň života. Jsou na cestě k nové výšší formě společnosti, v níž není u moci imperialnost starého typu ani tzv. reálný socialismus, dvě strany jedné mince nevolnosti. V ze-

mích Evropy, jež vidíme na západě tohoto světadílu a jež máme na mysli, děje se kromě ekonomické přeměny i evoluce duchovní. /Pojmu "revoluce" v tomto století tak zdevalvovaného, by se dalo použít jen v doslovném, rytmu a humanistickém smyslu/. Vzniká typ společnosti třetího druhu, sociálně spravedlivé, výkonné, vyspělé hospodářsky a svobodné společensky. Její demokracie je založena na principech tolerance a svobodnomyšlné plurality.

Každý národ může vnést do nové stavby střední Evropy svůj vklad. A již tak i v nedávné době učinil. Nikdo z nás nevstupuje do této společné budoucnosti s prázdnými rukama. I porážky byly na této cestě cennou zkušeností, neboť odhalily vlastnosti nepřátel i naše chyby, jichž je třeba se vyvarovat a v nichž bylo i mnoho společného. Zdá se, že cizí nebezpečí "bratrských pomoci", které dosud držely v železném objetí tanků a děl všechny minulé pokusy přeměnit státy střední Evropy v nezávislé a svobodné země, i když ani toto nebezpečí není zcela zažehnáno. Obranou proti takovému činu je vlastní síla nových středoevropských demokracií, neboť jak známo agresor se odvažuje vystoupit především tam, kde ne očekává odpor a doufá, že zakrojí do měkkého...

Své poslání v prostoru střední Evropy mají všem i země svobodného světa v evropského kontinentu i ze oceánu, jak kdysi rozpoznal i velký Středoevropan i světoobčan T.G.Masaryk v letech bojů za národní svobodu. Spojují nás s nimi stejné ideály svobody, lidskosti a životního štěstí. Jestliže se v československém roce 1968 akcentovaly v takové míře principy a požadavky humanismu vyjádřené lidskou tváří společenského systému, nebyl to jen náhodný jev českého jara. Zákonitě jsme po Masarykovi opakovali, že "humanitní ideál je všecpý smysl našeho národního života...Vyžaduje, abychom soustavně, všude, ve všem a vždy odvírali zlému, vlastní a cizí nehumanitě společnosti". A opakujeme to i dnes v roce 1989, v nadějném létě střední Evropy a jejích národů.

JAROMÍR HOŘEC

/Předneseno na konferenci o střední Evropě ve Vratislavi dne 3. listopadu 1989. Autoru této úvahy bylo znemožněno se konference zúčastnit, byl nucen vystoupit z vlaku Bohe-mia jedoucího do Polska a vrátit se do Prahy. Přesto se jeho příspěvek dostal na konferenci, kde jej přednesl jiný český historik/.